

Ali Kaya. İslam Hukukunda Bedene İlişkin Zararlar ve Tazmini. Bursa: Emin Yayınları, 2007

Ali Kaya. *İslam Hukukunda Bedene İlişkin Zararlar ve Tazmini*. Bursa: Emin Publishing, 2007

Zehra Betül USTAOĞLU

Doktora Öğrencisi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
İslam Hukuku Anabilim Dalı
PhD Candidate, Marmara University, Institute of Social Science,
Department of Islamic Law, İstanbul / Turkey
zehrabetuld@gmail.com

ORCID ID: 0000-0003-1091-3164

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Kitap Tanıtımı / Book Review

Geliş Tarihi / Date Received: 22 Haziran / June 2018

Kabul Tarihi / Date Accepted: 7 Kasım / November 2018

Yayın Tarihi / Date Published: 31 Aralık / December 2018

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Aralık / December

DOI: 10.29288/ilted.435758

Atıf / Citation: Ustaoglu, Zehra Betül. "Ali Kaya. *İslam Hukukunda Bedene İlişkin Zararlar ve Tazmini*. Bursa: Emin Yayınları, 2007 / Ali Kaya. *İslam Hukukunda Bedene İlişkin Zararlar ve Tazmini*. Bursa: Emin Publishing, 2007". *ilted: ilabiyat tetkikleri dergisi* / *journal of ilabiyat researches* 50 (Aralık/December 2018/2): 393-399.
doi: 10.29288/ilted.435758

İntihal: Bu makale, iThenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism detected.

web: <http://dergipark.gov.tr/ilted> | <mailto:ilabiyatdergi@atauni.edu.tr>

Copyright © Published by Atatürk Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi /
Ataturk University, Faculty of Theology, Erzurum, 25240 Turkey.

Bütün hakları saklıdır. / All right reserved.

Öz

Bu tanıtım yazısında Prof. Dr. Ali Kaya'nın doktora tez çalışmasının kitaplaştırılmış hali olan "İslam Hukukunda Bedene İlişkin Zararlar ve Tazmini" adlı eser ele alınacaktır. Sorumluluk hukuku alanında yazılan bu eser, alanda yapılan çalışmaların azlığı dikkate alındığında oldukça önem arz eder. Eser bir giriş ve üç bölümden oluşur. Eserde öncelikle tazminat ve zarar kavramlarının genel çerçevesi belirlenir ve ardından cismani zarara yol açan sebepler, cismani zararın tazminatı ve bu tazminatın nasıl ödeneceği konuları işlenir. İslam tazminat hukukunun hem mezhepler arasında hem de Türk Borçlar Hukuku ile mukayeseli olarak analizinin yapılması şeklinde bir yol izlenerek sunulan bu eserde, manevi tazminat, ötenazi, akilenin diyete katılması gibi güncel problemlerle ilgi kurularak meseleler ele alınır. Yoğun bilgi aktarımı yapılan eserin dilinin sadeliği ve akışkanlığı dikkat çekmektedir.

Anahtar Kavramlar: İslam Sorumluluk ve Tazminat Hukuku, Türk Borçlar Hukuku, Tazminat, Zarar, Beden.

Abstract

In this book review, Prof. Dr. Ali Kaya's doctoral dissertation, İslam Hukukunda Bedene İlişkin Zararlar ve Tazmini (Bodily Damage and Its Compensation in Islamic Law), will be discussed. This work, written in the field of Liability and Compensation Law, is very important considering the lack of works done in the field. The work consists of an introduction and three chapters. In this work, first of all the general framework of the concepts of compensation and damage is determined and then the causes of the damages, the compensation of bodily damages, and finally the topic of how the damages are to be paid are expressed. In this work presented by following the way of making analysis of Islamic Compensation Law in comparison with both Islamic sects and Turkish Debt Law, issues such as spiritual or immaterial compensation, euthanasia, participation of the 'akila in diya are addressed in relation to the current problems. It attracts attention that the book has a transfer of very intensive conceptual information, but also has a very clear and convenient narration.

Keywords: Islamic Liability and Compensation Law, Turkish Debt Law, Compensation, Damage, Body.

İslam Sorumluluk Hukuku sahasındaki Türkçe hazırlanan akademik çalışmalara bakıldığında, bu alanın fıkıh ilmindeki diğer konulara nispetle daha az çalışıldığı görülmektedir. Zararların tazmini ile ilgili meselelerin genel fıkıh eserlerinde müstakil bir başlık altında ele alınmıyor oluşu ve tazminat hukukunun çok boyutlu yapısı, konunun akademik anlamda çalışılmasının zorluğunu ortaya koymaktadır. Bu anlamda bu alanda yapılmış olan ve önemli bir boşluğu dolduran bu eserin tanınması ve tanıtılması önem kazanır.

Tanıtımı yapılacak eser, *İslam Hukukunda Bedene İlişkin Zararlar ve Tazmini* başlığını taşıyor olup, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Hukuku Anabilim Dalı öğretim üyesi Prof. Dr. Ali Kaya'nın 1991 yılında tamamladığı doktora tez çalışmasıdır. Eser 2007 yılında Bursa'da Emin Yayınları tarafından yayına hazırlanmıştır. Bu tanıtım yazısında eserin ilk baskısı esas alınarak öncelikle kitabın bölümleri özetle tanıtılmaya çalışılacak, sonrasında esere dair kısa bir değerlendirme yer alacaktır.

Kitap müstakil bir bölüm olarak da değerlendirilebilecek bir giriş, 3 ana bölüm ve kısa bir sonuçtan müteşekkildir. Müellif, "Tazminat Kavramı ve Kapsamı" (s. 19-61) başlığını taşıyan giriş bölümünde, bedene ilişkin zararların tazminine geçmeden önce tazminat hukukuna bir arka plan oluşturmak amacıyla olsa gerek, genel anlamda tazminat kavramının tanımı ve tazminatın meşruiyeti hakkında bilgi verir. Ardından tazminat ödemeyi gerektirecek herhangi bir zararı meydana getiren fiil, olay ve işlem olarak; akit, itlaf, el koyma (*vaz'u'l-yed*), tasarrufu engelleme (*haylulet*) ve aldatma (*ğurur*) şeklinde sıraladığı tazminat sebeplerini ele alır. Farklı âlimlerden bu tazminat sebeplerine ekleme yapanlar olduğu gibi bunları iki veya üçe indirgeyenler de olmuştur. Yazar ise tazminat sebeplerini, "haksız fiil" ve "sözleşme hükümlerine muhalefet" olmak üzere iki başlık altında toplamanın mümkün olduğunu ifade etmektedir.

Tazminat çeşitlerini incelerken müellif, İslam hukukunda maddi ve manevi tazminat şeklinde niteliksel bir kategorizasyonun yapılmadığını söyleyen âlimlerin görüşlerini zikreder ve ta'viz, diyet, erş, hükümetü'l-adl, hükümetü'l-elem ve ğurre şeklinde bir tasnif benimsenmiş olsa da esasında bu tür tazminatların maddi ve manevi yönlerinin bulunduğuna dikkat çeker. Tazmin şekline bakıldığında ise Türk Borçlar Hukuku'ndaki nakden tazmin-aynen tazmin ikilisinin yerine İslam hukukunda misli tazmin ve değer-kıymet ile tazmin görülür. Yazar, ele aldığı konuyu yani cismani zararların tazminini de değer ile tazmin kategorisinde değerlendirir.

Giriş bölümünde tazminat kavramının genel çerçevesi ve kapsamı çizildikten sonra işlenen bir diğer konu da zarar kavramıdır. Zararı, mala ilişkin ve kişiye ilişkin zararlar olarak iki başlık altında işleyen Kaya, mala ilişkin zararları tamamen itlaf,

kısmen itlaf, özelliklerin kaybolması, piyasa fiyatının düşmesi, eşyadan üreyen artışların itlafı ve menfaat kaybı şeklinde sıralarken; kişiye ilişkin zararların Türk Borçlar Hukuku'nda ölüm ve cismani zarar şeklinde ikiye ayrıldığını, İslam hukukunda ise *el-cinayat* başlığı altında incelenerek; cana, organlara ve cenine yönelik olmak üzere üç bölümde ele alındığını belirtir.

Tazminat hukukuna genel bir arka plan sağlayan bu genel girişten sonra gelen ilk bölüm “Cismani Zararlar ve Sebepleri” (s. 65-168) başlığını taşır. Bu bölümde müellif cismani zarar kavramını incelerken ruh ve beden bütünlüğünün bozulmasını beş şekilde ele alır. Bunlar organların bedenden ayrılması (*ibanetu'l-etraf*), duyu ve fonksiyon kaybı (*izhabu'l-meani*), yaralanma (*el-cerh*), estetik zarar (*tefvitu'l-cemal*), acı ve ıstırap olarak sıralanırken, öte yandan cenine verilen zararlar ve ölümle sonuçlanan zararlar da cismani zarar şekilleri başlığı altında incelenir. Müellifimiz yer yer Türk Borçlar Hukuku (TBH) ile İslam tazminat hukuku mukayesesine de gitmektedir ki burada ölümle sonuçlanan zararların tazmini noktasında TBH ile İslam hukukunun benzeştiğini, ancak ödenecek tazminatın miktarı ve belli olması açısından ayrıştıklarını; çünkü İslam hukukunda cismani zararlar ile ilgili tazminat miktarlarının (diyetin) naslarla sabit olduğunu ifade eder.

Birinci bölüm altında işlenen bir diğer konu cismani zarar doğuran sebeplerdir. Kaya, insanların sebep oldukları cismani zararları “haksız fiil” başlığı altında ele alırken, hayvanların ve eşyaların zarar vermesini de ayrı başlıklar altında inceler. İslam hukuku kaynaklarında haksız fiil karşılığında cinayet terimi kullanılır ve bu terim, can, beden ve mala yönelik zarar verici fiilleri içine alır. Beşeri hukuk sistemlerinde haksız fiilin müeyyidesi tazminat iken, suçun müeyyidesi ise cezadır. İslam hukukunda haksız fiil mahiyetindeki *cinayat* bahislerinde diyet miktarları naslarla belirtildiği için ceza özelliği taşısa da, devlete değil de zarar gören kişi veya kişinin mirasçılara ait bir hak olduğundan tazminat özelliği ağır basmaktadır.

Yine aynı bölüm altında ele alınan hayvanların zarar vermesi meselesi; tazmine konu oluşları, bu tür zararların tazmin şartları, taşımacılıkta kullanılan hayvanların verdiği zararların tazmini ve çarpışma sonucu oluşan zararın tazmini olarak ele alınmıştır. Burada kastedilen hayvanlar, tabiatta başıboş dolaşan hayvanlar değil, bir kimsenin mülkiyetinde veya kontrolünde olan hayvanlardır. Sorumluluk bakımından hayvanlar “*fiil onu işleyene izafe edilir*” kaidesinin dışında tutulur. Çünkü hayvanların vücub ehliyetleri ve dolayısıyla zimmetleri yoktur. Ancak adalet gereği sebep oldukları bir zararın karşılanması gerekir, bu anlamda hayvanların filleri sahiplerine izafe edilir. Yine de hayvanların verdikleri zararları tazmin etmede hukuka aykırı olma ve zarar ile hayvanın fiili arasında illiyet bağının bulunması gibi şartlar aranır. Bu anlamda TBH ile İslam hukukunun benzeştiği görülmektedir. Taşımacılıkta kullanılan hayvanların verdikleri zararın tazminini müellif, günümüzdeki trafik kazalarındaki

zararların tazminine benzetmektedir. Mesela durak harici yolcu alanlar, hız limitini aşanlar ve bu sebeple zarara sebep olanlar, hayvanlarla ilgili hükümlerden hareketle sorumlu olurlar ve tazminat yükümlülüğü taşırlar. Çarpmalardan kaynaklanan zararların tazmininde de günümüzle ilgisi kurularak çarpan kişinin sorumlu olduğu var sayılırken çarpışmalarda ise ittifakla aksi kanıtlanmadığı müddetçe iki tarafın da sorumlu olduğu düşünülür. Ancak sorumlu olan iki tarafın ödeyecekleri tazminat miktarı hakkında farklı yaklaşımlar mevcuttur.

İlk bölümde ele alınan son konu, eşyadan doğan zararlardır. Bu konu yapım ve bakım kusuru sebebiyle bina ve duvarların, enkazların, balkon-oluk gibi binaların mütemmim cüzlerinin, kuyu ile çukurların ve menkul eşyaların sebep olduğu zararların da tazminle ilgili genel şartları haiz olması durumunda tazmin edilmesi gerektiğini ele alır. Bu gibi durumlarda verilen zarar mal ile ilgiliyse, zararı veren kişi tazminle yükümlüdür. Ancak eğer zarar vücut dokunulmazlığı ve bütünlüğü ile ilişkiliyse, bu durumda tazmin, ya zarar verene veya zarar verenin akilesine düşer.

“Cismani Zararların Tazminatı” (s. 171-262) başlığını taşıyan ikinci bölümde diyet, erş, hükümetü'l-adl, hükümetü'l-elem, mehr-i misil ve gurre olmak üzere cana ve vücut bütünlüğüne yönelik olan tazminatlar bütün yönleriyle açıklanmaya çalışılmaktadır. Bunlardan ilki olan diyet, miktarı nasslar tarafından belirlendiği için ceza özelliği taşısa da daha çok tazminat özelliğinde bir müeyyidedir. Diyet yanlışlıkla, hataya benzer öldürme ve tessebbüb gibi kasit taşımayan öldürme veya kısas gerektiren bir öldürmede tarafların diyet üzerine sulh yapmaları ve öldürülen kişinin masum ve mütekavvim olması hallerinde ödenir. Diyet miktarlarının Hz. Peygamber döneminde belirlenen sabit değerler olduğunu ifade eden müellifimiz, günümüzde bu değerlerin ortalamasının 250.000 TL civarında bir miktara denk geleceğini ifade eder. Diyet miktarını yaş ve asalet farkı gibi değerler etkilemezken cinsiyet ve din etkilemektedir. Buna göre gayrı müslimlerin (Hanefi, Şafii ve Malikilere göre) ve kadınların diyeti yarım diyet olarak belirlenmiştir. Burada Ebû Hanife'nin mülkîlik prensibini benimseyerek gayrı müslim ile müslümanın diyetinin eşit olabileceğini ifade etmesi dikkat çekicidir.

Bu bölümde ele alınan bir başka konu, kasıtlı ve kasta benzer öldürmelerde failin diyetinin ağırlaştırılmış şekilde olmasıdır. Diyet; ölüm, organların kesilmesi veya sakatlanması, duyu ve fonksiyon kaybı ve estetik zarar verilmesi durumlarından birinde gündeme gelir. Müellif, İslam hukukundaki diyeti TBH ile mukayese eder ve TBH'da diyetlerin kişinin yaş ve sosyal durumuna göre hâkim tarafından takdir edildiğini ve bu sebeple hem kişiden kişiye farklılık arz ettiğini hem de İslam hukukunda belirlenen miktarın çok altında olduğunu vurgular.

Bu bölümde ele alınan diğer tazminat şekillerinden erş, organlara kısmen zarar

verilmesi ve yaralama hallerinde söz konusu olur. Erşin miktarı organa ve verilen zarara göre farklılaşır. Mesela tek gözün çıkarılması halinde diyet yarım iken, bir parmağın koparılması halinde 1/10 şekline dönüşür. “*Zarar vermek ve zarara zararlarla mukabele etmek yoktur*” şeklinde ifade edilen hadise dayanarak ortaya konulan hükümetü’l-adl tazminatı ise miktarı diyet ve erş gibi nasslarda geçmeyen fakat hâkim ve bilirkişi tarafından belirlenen, diyet ve erşe göre organların daha hafif zarar görmesi halinde ödenen bir tazminat çeşididir. Hükümetü’l adl’in miktarı diyet ve erşten fazla olamaz. Hükümetü’l-elem ve tedavi masrafları olarak ele alınan bir diğer tazminat şekli İslam hukukçularının çoğunluğu tarafından kabul görmemiştir, zira onlara göre tazminat gözle görülür bir zararın mukabilinde ödenir, hâlbuki çekilen acılar gözle görülmemektedir. Müellifimiz burada cumhura muhalif bir tercihte bulunur ve “zarar izale olunur” prensibince böyle bir tazminatın kabul edileceğini belirtir.

Bu bölümde mehr-i misil başlığı altında günümüzde suç olarak kabul edilen tecavüz için ödenmesi gereken tazminatın mehr-i misil; tecavüze uğrayan bakire ise bu durumda mehr-i misile ek olarak, ayrıca hükümetü’l-adl olduğu ifade edilir ve bu ödemenin maddi manevi bütün zararların tazminatı olduğu görüşü dile getirilir. Son olarak yazarın ele aldığı gurre tazminatı anne karnındaki ceninin ölü doğması sonucu ödenmesi gereken bir tazminattır ve diyetin 1/20’si kadardır.

Üçüncü bölüm “Tazminatın Ödenmesi” (s. 265-325) konusuna hasredilmiş ve bu bölümde temel olarak cismani zararları tazmin şekli, tazminatı ödeme yükümlüleri ve tazminatı tahsil yolları ele alınmıştır. Bu bölümde müellif, İslam hukukunda cismani zararların ayn ile tazmini mümkün olmadığı için değer ile tazmini yoluna gidildiğini ve kasdi zararlar ile miktarı diyetin 1/3’ünden az olan tazminatların, peşin ödenmesi gerekmesine rağmen bu şartı taşımayanlar için 3 yıl içerisinde 3 taksitle ödeme yapılabileceğini belirtir. Yine kasten zarar verme, zarar verenin ikrarı veya sulh yapması, tazminat miktarının az olması, akilenin yokluğu veya devletin ödeyememesi gibi durumlarda fail gerekli tazminatı bizzat kendisi öderken, bunun dışındaki durumlarda akile ödemeye yardımcı olur. Akilenin bulunmaması veya failin meçhul olması gibi istisnai durumlarda ise Beytü’l-mal tazminatı ödeyen taraf olabilir. Tazminat, sulh ile veya muhakeme yolu ile tahsil edilebilirken, tazminat talebinden feragat ve af durumu da mümkündür.

Sonuç bölümünde müellif, ilk üç bölümdeki yoğun bilgi aktarımından süzdüğü önemli noktalara dikkat çekmiş, gerekli yerleri kısa bir özet ile tekrar okuyucuya sunmuş ve cismani zararlardan doğan tazminat konusunun güncelle bağlantısını kurarak bazı kıymetli tespitlerde bulunmuştur. Bu cümleden olarak, sonuç bölümünde zikredilen manevi tazminat, ötanazi, akilenin sigorta özelliği taşıması gibi noktalar özellikle zikredilmeye değerdir. Yine İslam hukukundaki tazminatın miktarının

TBH'daki destekten yoksun kalma tazminatı miktarıyla kıyaslanınca çok daha yüksek olması, İslam hukukunun insan hayatına verdiği önemi göstermesi açısından dikkate değer bir mukayesedir.

Çalışmayı dil ve üslup açısından incelediğimizde homojen bir görüntü ortaya çıkmaktadır. Tazminat hukuku alanında yapılmış ilk çalışmalardan olması hasebiyle yoğun bir bilgi aktarımı dikkat çekmektedir. Ancak bu bilgi aktarımına rağmen, çalışmada kullanılan dilin oldukça sade, açık ve anlaşılır olduğunu ifade etmemiz yerinde olacaktır. Müellifin metot olarak hem mezhepler arasında hem de Türk Borçlar Hukuku ile İslam Tazminat Hukuku arasında mukayeseler yaparak konuyu ele alması, çeşitli mezheplerin görüşlerini ve konunun günümüz Türkiye'sindeki uygulamasını görmek açısından oldukça kıymetlidir. Netice itibariyle sunumu, sistematığı, kaynak kullanımı gibi teknik açılardan başarılı olan bu eser, cismani zararların tazmini ile ilgili ülkemizde yapılmış ilk çalışmalardan olması sebebiyle konuyla ilgilenenlerin okuması gereken bir çalışmadır.